

Ny teknik försvagar staten

| av Fred E. Foldvary och Daniel B. Klein

Man kunde tänka sig att ny teknik ökar möjligheterna att centralisera kunskap, men det blir tvärtom. Ny teknik gör verkligheten där ute så mycket mer komplex och svårförståelig.

BESLUTFATTARE VID Konkurrensverket kan förbättra marknadens funktionssätt endast om de känner marknaden. För att kunna välja bland olika policyalternativ måste de känna till vad som skulle hända i varje enskilt fall. Detta kunskapsproblem existerar även för beslutsfattare vid Post & Telestyrelsen, Läkemedelsverket, och så vidare. Gör ny teknologi kanske myndighetsutövarnas kunskapsproblem mer hanterbart? Eller gör den det mindre hanterbart?

Ett av de klassiska ekonomiska argumenten emot politiska interventioner är att bara du känner till det finstilla i ditt liv. Bara du känner till de föränderliga detaljerna. Bara du kan veta. Ekonomer som Adam Smith och Friedrich Hayek drog slutsatsen att det bästa sättet att dra fördel av marknadens möjligheter är att lämna individer fria att handla utifrån sina personliga kunskaper, sitt vetande.

Men kanske kan ny teknik ge beslutsfattare det vetande de behöver? Den nya tekniken ökar informationskapaciteten hos samhällsplanerare och myndigheter. Kan myndigheter och beslutsfattare numera därför förbättra marknaden genom sina möjligheter att styra, reglera och kontrollera ekonomin?

Det finns de som hävdar att det enda vi behöver göra är att se till att beslutsfattarna är goda människor som arbetar för allas vårt bästa. Betyder det att vi nu kan koppla av och låta statsmaktens teknikförstärkta kompetens arbeta för oss?

Nej. Adam Smith och Friedrich Hayek insikter är fortfarande av avgörande betydelse. För teknikens framsteg förstärker också argumentet för att avreglera marknader, oavsett de fördelar tekniken ger beslutsfat-

tarna. Tekniken ökar ju kapaciteterna hos alla ekonomins aktörer och förstärker kopplingarna mellan dem. Helheten blir mycket mer komplex än någonsin tidigare.

Tekniken ökar beslutsfattarnas informationskapacitet. Men på samma gång kompliceras det som beslutsfattarna söker kunskap om. En ekonomi är mer komplex när den har fler medlemmar och mer interaktion dem emellan. Där finns också en större variation av produkter, en finare fördelning av arbete och kapitalvaror och mer och mer varierad kommunikation mellan människor. Förändringstakten accelererar.

Arbetare, arbetsledare och kunder känner till sina lokala produkter och förhållanden. Där finns intuitiva färdigheter, information och kommunikation som inte ens de involverade parterna är helt medvetna om och skulle kunna artikulera fullt ut. Varje persons kunskap förändras varje dag. Så inte ens om beslutsfattarna hade en armé av datainsamlare vore det möjligt att hålla data-

baserna ajour, än mindre att tolka dem för att skapa en sammanhängande och användbar interventionspolitik.

Det är inte fråga om att ha bättre datainsamling och större datorer. Den grundläggande realiteten är att

större komplexitet gör processer än mer svårförståeliga. "Data" förutsätter ett klassifikationsschema, en formulering av kategorier, en praktik där beslut fattas om vad som ska räknas som vad. Större komplexitet gör varje tolkning av helheten mindre komplett och mindre slutgiltig. Det ekonomiska kosmos är ovetbart därför att kategorierna av varor och tjänster blir så sammansatt och relationerna dem emellan omöjliga att tolka på ett meningsfullt sätt av en centralmakt.

Eftersom den svåraste delen av vetande inte är att ha rätt fakta, utan att tolka fakta rätt, leder den komplexi-

"Helheten blir mycket mer komplex än någonsin tidigare."

tet som ny teknik för med sig till att informationskapaciteten hos policymakaren överträffas. Ekonomin är mindre styrbar, inte mer.

Förutom för uppenbara fall av systematisk skada, såsom luftföroreningar, blir idén att centrala beslutsfattare kan fundera ut hur de kan förbättra resultaten av decentraliserat, frivilligt beslutsfattande mer och mer diskutabel. I sin Nobelföreläsning kallade Hayek den försättningen "den (falska) förespeglningen av vetande."

Ekonomin är som de komplexa mönster som uppstår på en skridskobana. Hayek kallade det för en spontan ordning, eftersom alla aktörer - konsumenter, investerare, anställda, arbetsledare, entreprenörer - planerar och agerar spontant på basis av sina lokala villkor. Liksom på skridskobanan finns det ordning på marknaden, så att resurser används och allokeras på det sätt som människor bevisligen vill. Mat från hela världen dyker snyggt förpackad upp i din lokala affär, och människor

lyckas pendla från många ställen till många destinationer utan att en central hand styr över dem.

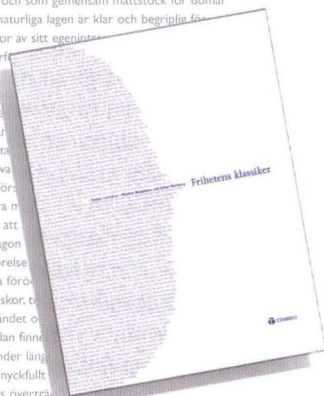
När man begrundar hur den komplexa sociala världen fungerar, vet man i själva verket väldigt lite bortsett från en motståndskraftig maxim: Om de som deltar i en aktivitet gör så frivilligt, förbättrar troligen var och en sina villkor. Ju mer komplext systemet är, ju mer skeptiska bör vi vara inför påståenden om vetande som går utöver och emot denna maxim.

ÖVERSÄTTNING C. STERN.

Fred Foldvary (ffoldvary@scu.edu) och Daniel Klein (dklein@scu.edu) är ekonomiprofessorer vid Santa Clara University i Kalifornien och redaktörer för "The Half-Life of Policy Rationales: How New Technology Affects the Old Policy Issues" (Cato Institute/New York University Press, 2003). Daniel Klein är också associerad forskare vid Ratioinstitutet.

sig själv och sin egenhet, är jämlik med de främsta och underkastad ingen, avstår hon då från sin frihet? Varför avhänder hon sig denna makt och under sig en annan maktsherravälde och tvång? Det uppenbara svaret är att även om har en sådan rättighet i naturtillståndet, är åtnjutandet av den mycket osäkert tändigt utsatt för andras intrång. För eftersom alla är lika mycket härskare som hon själv, människa hennes jämlike och de flesta inte strikt handlar efter rätt och billighet, är hennes egenständigt. • **Texter i urval av • Mattias Bengtsson och Johan Norberg**

la av fruktan och ständiga faror. Det är heller inte utan skäl som hon söker sig till och är villig att ta sig till ett samhälle med andra, som redan slutit sig samman eller avser att göra det för att sidigt skydda liv, frihet och tillgångar, som jag ger den gemensamma beteckningen dom. Människors stora och huvudsakliga syfte, när de sluter sig samman i stater täller sig under en styrelse, är därför att skydda sin egendom. Här brister det i et i naturtillståndet. För det första saknas en etablerad, allmänt känd lag, som rikant som norm för rätt och orätt och som gemensam måttstock för domar inbördes tvister. För även om den naturliga lagen är klar och begriplig för ornuftiga varelser, påverkas människor av sitt egenintresse och därmed inte kan bli ade kämmedom om lagen. De är därför inte villiga att vara bindande, när den tillämpas i naturtillståndet en allmänt känd och opåverkad lag, i alla inbördes tvister i enlighet med lagens bestämmelser. I naturtillståndet själv både faller domar om den naturliga lagen och eftersom människor tar till sig lagens bestämmelser i en jämnlystnad en benägenhet att driva till sin egen sak, samtidigt som förklarar alltför världslosa, när det gäller andra människor. Det saknas i naturtillståndet ofta kraft att upprätthålla en naturlig ordning. De som drabbats av någon orättvisa, att underlåta att skaffa sig gottgörelse för sin orättvisa, några gånger straffet förligt och ofta förlorat på det. Därför befinner sig människor, till följd av naturens ordning, i en situation så länge de är kvar i naturtillståndet och inte övergår till ett samhälle. Det är också orsaken till att vi sällan finner lagar i naturen. De lever tillsammans i detta tillstånd under lång tid, men människor utsätts för, då var och en nyckfullt utnyttjar sin befogenhet att straffa andras överträttigheter, tillflykt till en styrelses etablerade lagar och söka skydd för sin egendom där. Det är detta som gör alla så villiga att ge upp sin personliga bestyrningsrätt och låta den utövas bara av personerna som utses bland dem och enligt regler som samhällsmedlemmarna eller av dem för syftet utsedda företrädare för lagarna. Det är här vi finner ursprunget till både den lagstiftande och verkställande makten, liksom till styrelserna allena själva. I naturtillståndet har människan, bortsett från friheten till oskyldiga förmöjelser, två maktsbefogenheter. Den första är att göra vad hon finner naturligt för att bevara sig själv och andra människor i naturens naturliga lagens gränser. Enligt naturens lag, som är gemensam för alla, är det naturligt för alla människor att leva tillsammans och de andra tillsammans.

Frihetens klassiker

De viktigaste tänkarna och de bortglömda frihetskämparna – från Adam Smith och Mary Wollstonecraft till Vilhelm Moberg och Ayn Rand – i en volym!

I denna antologi samlas några av de främsta texterna från femhundra år av liberal utveckling, från dem som redan på 1500-talet argumenterade mot slaveri och enväldshärskare till dem som i 1900-talets mitt försvarade det öppna samhället och den öppna ekonomin mot totalitarismen. De delar alla en glödande passion för frihet och en sällsynt förmåga att förmedla den i text. *Frihetens klassiker* är en antologi att inspireras av.

Texter i urval av Mattias Bengtsson och Johan Norberg.

Vårt pris 166 kr!

Ord ca-pris 237 kr,
hft, 304 sidor, (404-6).
Porto tillkommer.

www.timbro.se/bokhandel

TIMBRO Box 5234 102 45 Stockholm Fax 08-587 898 55
Tel 08-587 898 00 info@timbro.se www.timbro.se